

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора філологічних наук, професора **Валігури Ольги Романівни**
на дисертацію **Куценка Миколи Анатолійовича** на тему:
**"ПРОСОДИЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ ВИСЛОВЛЕНЬ СПІВЧУТТЯ
В АНГЛІЙСЬКОМУ МОВЛЕННІ
(експериментально-фонетичне дослідження)"**,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

У колі проблем сучасного мовознавства питання теоретичного та експериментального пізнання закономірностей просодичного оформлення інформації, що міститься в усному мовленні, та специфіки її впливу на слухача набувають сьогодні особливої актуальності, оскільки мовлення передає, як зазначав Шарль Баллі, зміст розумових процесів, тобто думки і почуття. У зв'язку з цим відомий британський фонетист Дж. Лавер цілком природно наголошує на ролі інтонації у вираженні почуттів модуляцією голосу, швидкістю мовлення, силою вимови того чи іншого слова або жестом, який супроводжує мовлення. За цих обставин виявлення й урахування закономірностей просодичного оформлення й визначення смислу висловлення набуває домінуючого статусу, оскільки вивчення лінгвістами способів вираження комунікативно-прагматичних інтенцій мовця, взаємозв'язку семантики, прагматики та інтонаційної структури висловлення, його метою і типом ситуації тощо є важливим, однак ще недостатньо дослідженим питанням.

Рецензована дисертація, спрямована на встановлення закономірностей просодичного оформлення англійських висловлень співчуття шляхом виявлення типових інтонаційних моделей їхньої усної актуалізації, є без сумніву **актуальною** і логічно вписується в коло праць, спрямованих на вивчення функціонування фонетичних одиниць мови, на виявлення їх комунікативних характеристик як основи породження, сприйняття і розуміння смислу висловлення. Важливим у запропонованому М.А. Куценком дослідженні стає використання наукового інструментарію лінгвосинергетики та застосування нового функціонально-енергетичного підходу, вихідним елементом якого слугує запропонований А.А. Калитою принцип збереження емоційно-прагматичного потенціалу висловлення. Використання такого підходу у якості теоретико-методологічного підґрунтя дозволяє дослідити специфіку просодичного вираження співчуття; виявити номенклатуру та характер взаємодії провідних просодичних засобів, властивих англійським висловленням співчуття, а також розглянути просодичне оформлення цих висловлень як складної багаторівневої енергетичної системи. Такий підхід до розгляду проблеми видається своєчасним у сфері досліджень у царині інтонації усного мовлення, свідчить про **актуальність** і **наукову валідність** дисертації М.А. Куценка, суттєво підвищує **новизну** наукового пошуку, здійсненого в обсязі дисертаційної праці.

Актуальність теми підтверджується також і тим, що дисертація виконана у відповідності з планом науково-дослідних робіт і тематики кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» «Дослідження взаємодії одиниць мови мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий, методичний та літературознавчий аспекти», номер державної реєстрації 0111U006668.

Автор дисертації чітко окреслив **мету** та низку різнопланових за своєю спрямованістю **завдань** дослідження, а саме 1) уточнення лінгвістичного статусу висловлень співчуття в мовленнєвій комунікації і систематизації наукових підходів до його вивчення; 2) встановлення інвентарю лінгвальних і паралінгвальних засобів, що беруть участь у вираженні співчуття; 3) розробка програми і методики проведення експериментально-фонетичного дослідження специфіки просодичного вираження співчуття; 4) виявлення характеру взаємодії провідних просодичних засобів, властивих англійським висловленням співчуття; 5) експериментальне встановлення інваріантної й варіантних інтонаційних моделей реалізацій досліджуваних різновидів англійських висловлень співчуття. Саме ці питання і зумовили необхідність багатоаспектного експериментально-фонетичного дослідження просодичного оформлення висловлень співчуття в англійському мовленні.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень і висновків дисертації зумовлюється опрацюванням записів фрагментів англійських діалогів, дібраних шляхом суцільної вибірки з англійських художніх фільмів, серіалів, озвучених художніх творів англійських і американських авторів, промов британських і американських посадовців, що містять 1,374 висловлення співчуття загальною тривалістю звучання 2 год. 08 хв., застосуванням відповідних загальнонаукових і спеціальних методів вивчення усного мовлення крізь призму дискурсивної маніфестації висловлювань співчуття та використанням нових досягнень у галузі експериментальної фонетики. Це надало дисертанту змогу отримати об'єктивні результати та встановити закономірності просодичного оформлення англійських висловлень співчуття шляхом виявлення типових інтонаційних моделей їхньої усної актуалізації.

У дисертації сформульовано та обґрунтовано низку положень, висновків та результатів, які відзначаються науковою новизною та мають практичну спрямованість. **Положення, що винесено на захист**, впливають з логіки проведеної роботи та підтверджують чіткість та послідовність викладу основних результатів наукової праці. Наукові положення сформульовані автором самостійно й відображають особистий внесок дисертанта в розвиток мовознавчої науки та її галузі – германські мови.

Наукова новизна роботи, яка викладена конкретно, послідовно і системно, полягає у з'ясуванні лінгвістичного статусу висловлень співчуття, формуванні узагальненої схеми взаємодії комплексів комунікативних чинників, що впливають на просодичну специфіку реалізації висловлення співчуття. Новим є виявлення номенклатури та характеру взаємодії просодичних засобів реалізації різних прагматичних типів висловлень співчуття та встановлення

інваріантної моделі висловлень співчуття та її варіантних реалізацій в англійському мовленні.

Результати і висновки виконаного М.А. Куценком дослідження мають безперечне **теоретичне значення**, яке полягає, насамперед, у подальшій розробці проблеми просодичного вираження раціональної та емоційної інформації, що міститься у висловленнях співчуття, вживаних в офіційній і неофіційній комунікації. Основні положення дисертаційної праці є внеском у загальну, когнітивну та соціофонетику, фоностилістику, теорію мовленнєвої комунікації, емотіологію, культуру мовлення.

Дослідження має також і безперечне **практичне значення** дисертації, яке полягає у можливості використання її результатів у викладанні курсів теоретичної і практичної фонетики англійської мови, стилістики, інтерпретації тексту, низки релевантних курсів за вибором. Доробок М.А. Куценка сприятиме подальшому вдосконаленню мовної та культурної компетенції тих, хто вивчає англійську мову як іноземну.

Структура роботи є чіткою, збалансованою і несуперечливою. Основний зміст дисертації складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (330 найменувань, із яких 73 іноземними мовами), списку джерел ілюстративного матеріалу (18 позицій) та додатків.

У трьох розділах роботи автор послідовно описує хід експериментально-фонетичного дослідження. У першому теоретичному розділі дисертації автор встановлює характеристики об'єкта дослідження – реалізації висловлень співчуття в англійському мовленні. М.А. Куценко критично узагальнює теоретичні основи дослідження, систематизує чинники, які здійснюють вплив на просодичне оформлення висловлень співчуття, обґрунтовує класифікацію провідних лінгвістичних ознак висловлень співчуття та моделює взаємодію сфер мікро- й макрокосму в процесах духовного буття людини під час породження співчуття. Опрацьований теоретичний матеріал, логіка викладу й систематизація поглядів мовознавців свідчать про належний професійний рівень теоретичного мислення автора.

Другий розділ обґрунтовує програму й методику дослідження висловлень співчуття, опису мовленнєвого матеріалу і послідовних етапів виконання експерименту та опрацювання отриманих даних. Передбачувана методикою робота з інформантами-носіями англійської мови та аудиторіями-фонетистами, акустичний аналіз тональних, темпоральних і динамічних параметрів висловлень співчуття, достатній корпус експериментального матеріалу свідчать про достовірність отриманих у роботі результатів.

У третьому розділі викладено результати ретельно проведеного інструментального дослідження. Шляхом лінгвістичної інтерпретації отриманих даних обґрунтовано закономірності просодичної організації та частотні показники актуалізації різних типів висловлень співчуття в англійському мовленні, стратифікованих за чотирма синергетичними моделями їхнього породження. Запроваджений у роботі функціонально-енергетичний підхід дозволив автору здійснити синергетичне моделювання процесу

саморозвитку висловлень співчуття індивідом, перебіг якого відбувається на основі особистого комунікативного досвіду. Матеріали третього розділу свідчать про спостережливість дослідника, віддзеркалену в логіці проведення цієї частини роботи, описі досліджуваного матеріалу й лінгвістичній інтерпретації отриманих результатів із залученням методів синергетичної парадигми.

Також заслуговують позитивної оцінки розлогі додатки, що унаочнюють результати аудитивного й акустичного аналізу експериментального корпусу висловлень співчуття в англійському мовленні і засвідчують доказовість дослідження (с. 231-390).

Отже, можна стверджувати, що автор рецензованої праці продемонстрував глибоке і всебічне знання об'єкта дослідження, належний рівень володіння сучасними процедурами аналізу мовного матеріалу, поняттєвим і термінологічним апаратом. Проведене дослідження сприяє вирішенню важливої наукової проблеми просодичного оформлення висловлень співчуття в англійському мовленні і є в сукупності вагомим досягненням для розвитку мовознавчої науки.

Переходячи до обов'язкової критичної частини відгуку, хочу наголосити на загальній позитивній оцінці дисертаційної праці М.А. Куценка. Сподіваюся, що висловлені нижче питання й критичні міркування, які виникли під час ознайомлення із текстом дисертації, будуть з'ясовані в ході дискусії та враховані в подальшій науковій роботі автора.

1. Рецензоване дослідження просодичного оформлення англійських висловлень співчуття здійснено, як уже зазначалося вище, на ґрунті функціонально-комунікативного підходу до вивчення усного мовлення з позицій психоенергетичного й соціокультурного аспектів та із залученням інструментарію лінгвосинергетики. При цьому автор зазначає, що методологічним підґрунтям дослідження слугують різні аспекти когнітивно-дискурсивного напрямку лінгвістичних досліджень (с. 16). У процесі дискусії убачається доцільним уточнити: 1) які саме аспекти когнітивно-дискурсивного напрямку розглядаються в роботі для вивчення специфіки просодичного оформлення висловлень співчуття в англійському мовленні; 2) яким чином використовувалися в роботі здобутки сучасних експериментально-фонетичних досліджень у царині когнітивної фонетики; 3) як Ви трактуєте поняття фоноконцепту у контексті Вашого дослідження та наведіть приклади фоноконцептів-прототипів чотирьох інваріантних інтонаційних моделей.

2. Одним із завдань дослідження просодичного оформлення англійським висловлень співчуття в англійському мовленні було встановлення інвентарю лінгвальних і паралінгвальних засобів, що беруть участь у вираженні співчуття, яке було успішно вирішено у першому теоретичному розділі рецензованої дисертації (с.41-46). Проте в експериментальній частині праці бракує комплексного аналізу взаємодії просодичних і паралінгвальних засобів мови, властивих англійським висловленням співчуття. Крім того, опис результатів аудитивного і акустичного аналізу просодичного оформлення висловлень

співчуття не завжди супроводжується достатнім поясненням причин, що зумовлюють саме таке, а не інакше їхнє просодичне оформлення.

3. Класифікацію провідних лінгвістичних ознак, урахованих при вивченні усної актуалізації висловлень співчуття, побудовано за такими критеріями їхньої диференціації, як: прагматична спрямованість, ситуація спілкування, відношення соціального статусу мовця до соціального статусу слухача, соціокультурний рівень комунікантів та рівень актуалізації емоційно-прагматичного потенціалу висловлення. Водночас не всі вони були висвітлені в однаковій мірі під час опису результатів аудитивного й акустичного аналізу. У зв'язку з цим, виникає питання щодо ієрархії зазначених ознак: які з них виявились провідними при класифікації та дослідженні інтонаційного оформлення висловлень співчуття.

Також хотілося би почути в процесі дискусії, на підставі яких критеріїв здійснювався поділ дикторів за параметром соціокультурного рівня мовця. Ще одне запитання виникає до добору мовців, а саме: чи враховувалися такі чинники, як приналежність мовців до певної або різних лінгвокультурних спільнот, психологічний тип мовця, стать, вік, виховання, освіта, комунікативний досвід і т. ін., оскільки від цього залежить просодичне оформлення висловлювання співчуття.

4. Цікавою вбачається запропонована у роботі методика проведення лінгвістичної інтерпретації результатів експериментально-фонетичного дослідження (с. 79-82) із залученням методів синергетичної парадигми, яка зробила можливим моделювання процесу саморозвитку висловлень співчуття індивідом, і яка може бути кваліфікована як перспективний методологічний інструментарій розширення наукових уявлень про перебіг когнітивних процесів у сферах духовного буття мовця під час актуалізації висловлень співчуття. Разом з тим, хотілося б почути детальніше роз'яснення автора щодо процедури побудови моделей синергетичного механізму породження різних типів висловлень співчуття, а також зіставлення отриманих моделей і їхніх фоноконцептів під час виконання лінгвістичної інтерпретації (с. 177-192).

5. У додатках до дисертації (с. 231-390) автор наводить зведені таблиці, у яких представлені зразки англійських висловлень співчуття, використаних у ході дослідження, а також узагальнюються результати аудитивного й акустичного аналізу виконаного дослідження. Проте зауважимо, що в поданій роботі бракує додатків, у яких були би представлені відомості про аудиторів-інформантів та аудиторів-фонетистів, хоча докладні дані про аудиторів сприяли би об'єктивності результатів дослідження. Крім того, у додатках відсутні і зразки заповнених протоколів проведення аудиторського аналізу, які зробили би результати фонетичного експерименту переконливішими.

Наведені побажання й зауваження кличуть до наукової дискусії і в жодному випадку не ставлять під сумнів наукову концепцію дослідження, не позначаються на теоретичній та практичній вагомості отриманих дисертантом результатів і не впливають на загальне позитивне враження від роботи. Зміст автореферату дисертації ідентичний її основним положенням, містить наукові спостереження і висновки та відповідає чинним стандартам.

На основі вивчення дисертаційної праці М.А. Куценка і опублікованих за темою дисертації 14 наукових праць (з них 5 статей – у наукових фахових виданнях України, 2 – закордонні публікації, з яких 1 стаття – в науковому періодичному виданні, та 7 тез доповідей на фахових вітчизняних і міжнародних наукових конференціях), перелік яких подано в авторефераті, було встановлено 1) значну актуальність обраної теми, 2) достатній ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих у рецензованій роботі, 3) їх достовірність та новизну, 4) достатню повноту викладу наукових положень дисертації в опублікованих працях, 5) відповідність автореферату до змісту поданої дисертації.

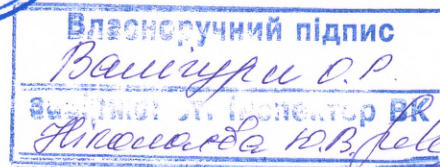
Спираючись на позитивні висновки стосовно кожного з наведених вище пунктів, вважаю за доцільне підсумувати свій відгук висновком про відповідність дисертації вимогам п. 11, 13 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженому постановою КМУ №567 від 24.07.2013 р. зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 р. та №159 від 30.12.2015 р. Отож, у цілому, дисертація "Просодичне оформлення висловлень співчуття в англійському мовленні (експериментально-фонетичне дослідження)" є актуальним, самостійним і завершеним дослідженням, а його автор – Куценко Микола Анатолійович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри східної філології
Київського національного
лінгвістичного університету

О.Р. Валігура

Відгук одержано 08.05.2019р.

Врештеш секретар спецради Мор Т.Т. Морозова